

OPUS

KUNGL.
MUSIKALISKA
AKADEMIEN
250 ÅR

Kjolligan

TONSÄTTARRÖSTER
SOM RÄKNADES

TORGNY
LINDGREN
& musiken

Ortrud
MANN
SVERIGES FÖRSTA
KVINNliga DIRIGENT

Norsk-svenska celliststjärnskottet

AMALIE STALHEIM

STORT
VIOLINIST-
KRYSS!

URKRAFTEN FRÅN BERGEN

Inom idrott är mental träning självklar för att nå framgång. Det borde den vara inom musik också. Det menar *Amalie Stalheim* som med egen erfarenhet av scenskräck har tagit sig till det yppersta toppskiktet av cellister. Möt den norsk-svenska solisten inför höstens fullspäckade turnéprogram som för henne till alla Sveriges hörn.

TEXT INGELA HOFSTEN FOTO NIKOLAJ LUND (PORTRÄTTBILDER)

TRETTIOSEXTIMMARSBRÖD och sticklingar. Nittio dagar i karantän har gett Amalie Stalheim gott om tid till brödbak och växtförädling. Men hon har också haft många spelningar. Ja, faktiskt lyckats göra karriär, mitt i pandemin. – Det är ju typiskt att det är sånt här väder när en cellist från Bergen ... ja, ni fattar. Amalie Stalheim ler mot en publik som sannolikt

hade föreställt sig en annan slags sensommarkväll då de bokade biljetter till Music in the Garden i Uppsalas botaniska trädgård. Men vad gör regn och blåst när det finns chans att se och höra en musiker som kallats både supercellist och stjärnskott?

Så här sitter vi nu med regnjackor och sydvästar, tjocktröjor och filtar och ser när Amalie Stalheim tar upp cellon ur dess fodral – ett trehundra-trettiofyra- >

Amalie Stalheim kan se fram emot en intensiv konserthöst med ett flertal skandinaviska orkestrar.

AMALIE STALHEIM

FÖDD 1993

BOR Lägenhet i Bagarmossen, Stockholm.

FÖREBILDER Cellisten Jacqueline du Pré (1945–87) som dog i MS endast 28 år gammal. "För mig var hela hon musik. Framför allt är det väldigt inspirerande att ha en kvinnlig cellist att se upp till. Och så har jag inspirerats mycket av att Mstislav Rostropovitj och Ann-Sophie Mutter samarbetat mycket med samtida tonsättare."

LYSSNAR PÅ "När Tomé och jag lagar mat blir det ofta salsa eller Jacob Collier. Och så gillar jag Snarky Puppy jättemycket. Annars lyssnar jag mest på poddar."

LÄSER "Just nu håller jag på med *Havsboken: eller konsten att fånga en jättehaj från en gummibåt på ett stort hav genom fyra årstider* av Morten A. Strøksnes. Den utspelar sig på Lofoten där jag var för första gången i somras på en cellofestival. Det var helt magiskt! Och boken är jättebra."

TRÄNAR Styrketräning, för att hålla ryggen i god form, och periodvis löpning.

årigt instrument bör skyddas in i det sista när det är tolv grader i luften.

Å andra sidan mår cello bättre i fukt än i torka, konstaterar Amalie Stalheim då vi ses i hennes hotellrum nästa dag. I Sundsvall, till exempel, har den spruckit upp i sargen flera gånger. Och i Sundsvall är hon så ofta hon kan eftersom hennes pojkvän Tomé Davila Cacheda, klarinettist i Nordiska kammarorkestern, bor där.

– Jag håller på att försöka få ihop det med alla resor hit och dit, säger hon med en liten suck, men skyndar att tillägga att det verkligen inte är något problem att ha en fullbokad höst, tvärtom.

– Det är fantastiskt att få spela för publik i Sverige igen. Som igår kväll. Fast det regnade kom flera människor fram efteråt och ville ta kort med mig och prata. Sånt betyder så mycket! Flera sa att de älskade Saariaho.

Hon syftar på *Sept papillons* av Kaija Saariaho, en svit för solocello som hon på konserten varvade med några av Bachs berömda solosviter, eftersom hon tycker att de passar bra ihop. *Sept papillons* lämpar sig dessutom särskilt bra för levande konserter, eftersom stycket innehåller många snabba och stora rörelser som fångar ögat.

ATT VARVA DET moderna tonspråket med de för många välkända Bachsviterna och därutöver rama in programmet med några riktiga ”örhängen”, som Ole Bulls *Sæterjentens søndag* och Camille Saint-Saëns *Svanen*, är ett sätt att avdramatisera klassisk musik över huvud taget, och samtidigt slå ett slag för samtida musik. Så engagerad i det senare är Amalie Stalheim, att hon börjat beställa verk själv – innevarande säsong har det blivit fyra cellokonserter av lika många tonsättare. Idén kom till henne då hon 2018–2020 var Sveriges Radio P2:s Artist in residence, vilket bland annat innebär att hon fick beställa två verk.

Amalie Stalheim tycker det är inspirerande och kul att jobba tillsammans med dem som skriver mu-

siken. Och roligt att spela något som ingen spelat tidigare.

– Och jobbigt, eftersom man måste bestämma så mycket själv.

Samtidigt är det befriande, tycker hon. I den klassiska repertoaren finns både åsikter om hur styckena ska framföras och krav – inte minst från henne själv – på att göra sin egen, helst nyskapande, tolkning.

– Jag kan känna mig mer låst då.

Som när hon spelar Elgars cellokonsert.

– Senast jag spelade den ändrade jag nästan allt – stråk, fraseringar och så vidare.

Det händer att hon lyssnar på andras tolkningar när hon studerar in ett verk.

– Kanske inte på hela verket, men vissa passager, särskilt om det finns filmade inspelningar så jag kan titta på fingersättningar och stråk. Det är en lyx att den möjligheten finns. >

Amalie säger ofta ”vi” om sig och cello. ”Det finns ju ingen eller inget jag spenderar så mycket tid med som den.”

»Jag upptäckte att jag inte är ensam om att vara nervös. Och konstigt nog blir jag lugnare om jag vet det.«

2018 vann Amalie Stalheim det prestigefyllda Solistpriset. Här ses hon under finalpasset tillsammans med Göteborgs symfoniker.

»När scenmästaren säger att det är dags att gå på scenen ber jag alltid om två sekunder till. Jag vill bestämma själv när det är dags.«

– Hm, jag kanske borde göra det inför Sundsvall. Det är där Amalie Stalheim spelar Elgar nästa gång, i oktober. I övrigt innehåller hennes konserthöst såväl fler orkesterspelningar som kammarmusik och soloframträdanden. Liksom en hel rad jazzkonserter i septettform. Hon gillar att jobba över genregränserna, precis som hon uppskattar när tonsättare gör det. Som Anders Hillborg, i den cellokonsert som hon hade turen att få uruppföra i Stavanger i mars, som inhoppare för den tilltänkta cellisten. Det innebar en instuderingstid på bara tjugo dagar.

– Men det var ett gig jag inte kunde tacka nej till. Hur ofta blir man rörd, när man läser ett partitur, liksom?

Cellokonserten grep henne till och med så mycket att hon fick anstränga sig för att inte börja gråta då hon spelade den på scen. Att det skedde inför publik, om än liten, gjorde förstås inte saken sämre.

– Norge har haft en helt okej hantering av kulturen under pandemin. Att se proppfulla restauranger här i Sverige, samtidigt som man spelar för noll personer i gigantiska konserthus har varit provocerande.

SKANDINAVISKA NEDSLAG

Amalie Stalheims intensiva konserthöst

- **2–3/10** Kammarmusikkonserter på Köpenhamns Collage Festival. På programmet bland annat Widmanns Jagdquartet, Bachs 3:e cellosvit och Saariahos Sept Papillons.
- **14–16/10** Elgars Cellokonsert med Nordiska Kammarorkestern i Sundsvall, Sollefteå och Härnösand.
- **23–24/10** Masterclass och solorecital i Visby. På programmet bl a cellosviter av Bach, Britten och Cassoado.
- **29–30/10** Bo Lindes cellokonsert med Gävle symfoniorkester.
- **18/11** Spelar final i norska Solistpriset i Bergen.
- **29/11 – 5/12** Jazz septet-turné med sju nedslag i Sverige (se hemsidan för detaljer). Svängigare tongångar av Lars Gullin och Georg Riedel.

Efter nästan tio år i Sverige har hon nyss blivit med dubbelt medborgarskap, något hon ansökte om så snart det blev möjligt.

– Det känns viktigt att kunna rösta, till exempel. Men jag känner mig väldigt norsk fortfarande, säger hon på en svenska som numera bara bär lätta spår av västkustnorska.

Amalie Stalheim växte upp i Bergen med en pappa som är tonsättare och accordeonist och en mamma som arbetar på norska radions motsvarighet till P2 och spelar piano till husbehov. Amalie och hennes två systrar började tidigt i musikskola. I dag är storsyster Eva Stalheim violinist i Oslooperans orkester medan lillasyster Helene Stalheim valt miljöfysik som yrke, men spelar fiol på amatörbasis.

Redan som tioåring bildade Amalie en stråkkvartett tillsammans med några kompisar, något som bidrog till att hon höll fast vid musicerandet under den känsliga tiden i nedre tonåren, då fotbollen och friidrotten kändes roligare än musiken.

MEN VARFÖR ÄR INTE mental träning – självklar i sportens värld – vanlig i musikerssammanhang, har hon frågat sig. Hon lovprisar utbildningen vid Edsbergs musikinstitut i Sollentuna och sin lärare där, Torleif Thedéen, som varit en oerhört viktig mentor och förebild. Men i takt med att hon blev allt skickligare cellist ökade också hennes prestationsångest. Hon berättar om en konsert i skolan när hon skulle spela en av Benjamin Brittens cellosviter, då hon fick >

»Det är häftigt att tänka sig att den är två år yngre än Bach.»

AMALIE OM SIN CELLO, EN F. RUGGIERI FRÅN 1687 UTLÅNAD AV ANDERS SVEAAS ALMENNYTTIGE FOND.

uppbringa sitt yttersta för att ta sig upp på scenen.

– Den upplevelsen bearbetar jag fortfarande.

Men den blev också en vändpunkt. Hon började läsa böcker och lyssna på poddar om mental träning. Och började prata om sin nervositet.

– Då upptäckte jag att jag inte är ensam om att vara nervös. Och konstigt nog blir jag lugnare om jag vet det.

Genom att ägna sig åt mental träning har hon kunnat släppa de fixa idéer hon hade tidigare. Som att bara äta spagetti med ketchup och avstå kaffe under konsertdagar.

– Sen, om konserten inte gick så bra, kunde jag skylla på att jag inte hade kunnat hålla på rutinerna.

I dag har hon egentligen bara en fast rutin:

– När scenmästaren säger att det är dags att gå på scenen ber jag alltid om två sekunder till. Jag vill bestämma själv när det är dags.

SOM FRILANSANDE cellist har Amalie Stalheim en bred repertoar att välja mellan – från soloviter till konserter med full orkester. Men kanske är det kamarmusiken som ligger henne varmast om hjärtat.

– Kommunikationen och interaktionen på scen mellan musikerna gör det helt speciellt, verbalt men framförallt musikaliskt. När jag spelar kamarmusik är jag hundra procent ”påkopplad”, med öron, ögon, känslor. Allt handlar om att hitta varann i musiken och tolkningen av den och hur man kan förmedla musiken tillsammans.

TROTS HELA NITTIO dagar i karantän har Amalie Stalheim haft gott om engagemang också under pandemin – på scener i Norge, Finland och Portugal, och i diverse strömmade konserter. Hon har en agentur som bokar större evenemang, men är också själv aktiv med att sälja in solokonserter och kamarmusikengagemang.

De långa perioderna utan spelningar har också inneburit gott om tid att öva.

– Det har varit skönt att kunna göra riktiga djupdykningar. Men ibland blir man helt knäpp också. Jag har blivit beroende av att ha ljud omkring mig när jag inte spelar.

Och så har hon utvecklat några hobbyer: lyssna på spanska poddar för att öva sig i pojkvännens modersmål, föröka sina gullrankor, ”hela lägenheten är full med sticklingar nu” och baka långjäst bröd.

– Det tar trettiosex timmar, men å så gott det blir! Hon ler stort, med längtan i blicken.

– En sak jag saknar från Norge är att kunna köpa bra bröd i vanliga matbutiker. Här är allt bröd så sött.

UNDER HELA INTERVJUN har cellon legat i sitt fodral bakom Amalie, nästan som vore den en partner. Och visst:

– Jag säger ofta ”vi” om mig och cellon. Det finns ju ingen eller inget jag spenderar så mycket tid med som den. Och det är häftigt att tänka sig att den är två år yngre än Bach. Den har någon slags personlighet genom att så många människor spelat på den så länge. Men den är ju ändå bara ett verktyg. Och vi är inte vänner jämt.

Sådana gånger är mannen i hennes liv extra viktig, inte minst eftersom han också är musiker. Efter fem år tillsammans ”kan” han henne som musiker.

– Eftersom han är blåsare kan han lyssna efter andra saker. När jag är för självkritisk och inte kan sluta öva är det han som säger ’Nu låter det som Amalie!’.